



# کیرکه گۆر

داهینه‌ری فهلسه‌فه‌ی بونگه‌راییی

وله فارسییه‌وه: دانا عه‌بدولرهمان

میشیل کیر که گۆز بازرگانیک جلوبه رگی خوری خه لکی کۆپهاگن بوو، که بهناچاری له گه ل ئانه لوند-هاوسه ری دووه می-یه کیگرتوه، چونکه منالیک لیبوو و نهو کاته ی که میشیل په نجاو شه ش سال و ژنه که ی جل و پینج سال بوو، هه وتهمین منالیان-سۆرین-له (5ی نایاری 1813دا به نیفلیجی و جهسته یه کی له روولواو و پشیتیک کۆمه وه له دایکبوو، باوکی که به ته مه ندا چوو بوو، رۆژ به رۆژ به دین تر ده بوو، کاتیک بیری له بی فه رمانی و سه ریپچه کانی به رامبه ر به خودا ده کرده وه که له سه رده مانی گه نجیه تی و نهو ره فتاره ناشیرینه ی جاریکیان له وه پری توه ره یدا به رامبه ر به خودا کردبووی، ئازاری ده دا له ژیر قورسیایی باری گوناهاکانیدا، توشی ماخولان بوویو له پینا و بۆ که فاره تدهانی گوناها کانی به رده وام په روه ده ی "لۆته ر" مناله کانی ده کردو به شیوازی خۆی، وانسه ی لۆجیک پیده وتسه وه، کاتی که سۆرین له گوناها کانی باوکی به ناگابوو، هه ستیکرد که گوناها باوکی، به میرات برده وه ته نیا به سه ربردی ته مه نی خۆیندن له ناییندا، ده توانی نه وه بسرپته وه ماوه ی ده سال (1830-1840) له زانکۆی کۆپهاگن به خویندنی تیولۆژی (خوواناسی) وه سه رگه ربوو، له سالی (1836)دا پاش خواردنه وه ی له مه یخانه به ک چوو بۆ سۆزانیخانه به ک (له گه ل سۆزانیه کدا خه وت) نه م هه له یه ویزدانی پرکرد له شه رمه زار و ناومیدی و ته نانه ت وایلیکرد بیر له خۆ کوشتنیش بکاته وه.

پاش سالی که به بینینی کچیک سیما جوانی ته مه ن پانزه ساله، به ناوی ریژین ئولسن، ژیان سیمایه کی باشتری پی نیشاندا، سۆرین نه وه ی له چنگ خوازیبیه کی تر ده رباز کردو کچه که ش له سالی 1840دا به پیدانی نه لقه به ک، خۆی له سۆرین ماره کرد، به لام سۆرین که بیری له شوو کردن، کرده وه له گه ل نه ودا، تیگه یشت که

له رووی جهسته یی و نه خلاقیه وه، ناگۆنجین هه ر، بۆیه کاته کانی له په ریشانیه کی قول و نه ییدا به سه ر ده برد، له راستیشدا ناهه قی بوو، که ژنیکی گه نج و جوان، بیته دیلی پیاوئیک کۆم که قاچه کانی لاوازه وه له رووی سیکیشه وه جیگه ی متمانه نییه؟ نه وه هندلیجار ده یوت، که پیاوئیک ناته واوه، چونکه له رووی جهسته ییه وه ته ندروست نییه، له و گوناها ده ترسا، که به گو مانی نه وه له باوکی به میرات بۆی ما بووه، له رووی سیکیسه وه، بگاوارپته وه بۆ ژن و منداله کانی، وه هه ر به هۆی شه رم و ترس و بیر کردنه وه ی له و مه سه له، هه ستیکرد توانای هاوسه رگیری نییه، له مانگی ئابی 1841دا نه لقه که ی بۆ ریژین نارده وه، خۆی به شایه نی نه و نه زانی و ماره کردنه که ی هه لوه شانده وه.

پاش سوربوونی ریژین بۆ "تازه کردنه وه ی بیروبوو چوونی" ی له برپاره که یدا، چوه به رلین و کیتیکی گرنگی نویسی "یان نه م یان نه و" و به سه رهاتی نه وینی خۆی له شیوازی که سه یته دروستکراودا دووپاتکرده وه، قاره مانی چیرۆکه که بۆ که مکردنه وه ی ئازار و ناخۆشیه کانه که سه رچاوه که له هه لوه شانده وه ی ده زگیرانداریه وه، هاته وه، ده رده که وی که پیاوئیک ده ست و پی سپی و به و جنسه، که ناتوانی ژنه که ی خۆشه خت بکات، ریژین زۆر زوو (که پیشینی نه ده کرا) هاته وه سه رخۆی و شوی به (فریدریش شلگل) کردو نه و داوایه ی سۆرینی ره تکرده وه، که ده یه ویست هاویری خۆی له گه لیدا.

سۆرین هه رگیز ژنی نه هیاتبیت، له وه سه یه تنامه که شهیدا سه رجه م دارایی خۆی به خشیه ریژین، به لام داراییه که ی زۆر به زه جه ت به شی کفن و دفنه که ی خۆیده کرد.

سۆرین به شی دیاریکراوی له دارایی باوکی به میرات برده بوو، هه ر نه مه ش وزه ی دایه، تابتوانی خۆی بۆ خویندنه وه و نویسن ته رخان بکات، کۆمه لی کیتی زۆری نویسی و به نازناوی جۆراوجۆر بلاویکردنه وه.

له سه ره تاه ی کاردا، بیروبوو چوونه کانی له کیتیکیدا به ناویشانی "دووباره" (1843)) که پرسه کانی پاسکالی ده هیاتیه وه یادو له فه لسه فه ی ئیگریستانسیالیزمدا، دووباره ده بووه، خسته روو. هه ر له و کیتیبه دا ده لی: ((ژیانم به بن به ست گه یشتوه، له بوون بیزارم. بوون، بی له زه ت و بی مانایه .. من له کویم؟ من کیم؟ چۆن هاته ئیره؟ نه م شته ی که نه اوی دنیایه چیه؟ ... دنیایه چ مانایه که ده به خشیته؟ ... من چۆن هاته دنیاه؟ بۆچی له م باره یه وه پرسیان پی نه کردم؟)) خۆزگه ده یوانی نه م پرسیارانه له خودا بکات و وه لامی بنه ره تی وه رگیری. نه بوونی وه لام ده ستی پی له ناین هه لنه گرت، له کیتی قوناغه کانی ریگه ی ژیان (1845) ده لی: که میشکی کامل له په یوه ندی نیستاتیکانه بۆ نه ده بیات و پاشان بۆ ناین ده گۆریت.

کاتی که مه سیحه تی مه سیحی، له گه ل که نیسه ی لۆته ری ده ولته تی دانیمارکدا به راورد ده کرد، له دنیایی بوونی نایی و هه ولی نه جه قانده ی قه شه کان، بۆ به عه قلانی کردنی نایی مه سیحی له سه ر بنه مای فه لسه فه ی هیگلی ره تکرده وه له رقادا هه لده رزی. له چه ند کیتیکیدا بی په روا، هیرشیکرده سه ر که نیسه ی دانیمارک، هه ره وه قه شه کان ناگادار ده کاته وه، که ده ست له بیکاری هه لگرن و وردیینه له گه ل نه خلاقیتی مه سیحی دا بژین. نامۆزگاری خوینه رانیشی ده کات، که به شه داری له عیاده تی به کۆمه لدا نه کن، به نه یی و له گه ل خزم و که سوکاردا ریکبکه ون و خۆیان دووره په ریز بگرن، له و دامه زراه نایینه ی، که به یو چوونی نه وه له (مه سیحه تی سه رده می نویدا) به ره و شه رمه زاری و له پری لادان چوه و، گله بی له په یوه وانی هیگل ده کرد، که له و تیوره په هاو په تیبه دا، رۆحی مرۆفیان فره مۆشکردوه و له په رسته ی عه قلدا دلپان له به رچا و نه گرتوه. باوه ربوایوو که ده بی

له قهله مدهدا" وه زیفدی تیگه یشتنی مرۆڤه مدهیه، که تیگات که کۆمهله شتی ههیه، ناتوانیت تیگات" هه موو نهو مهسه لانهی، که ده بنه هۆی باشتر بوونی زیان، ده بیست حهقیقهت بن و هه موو نهو مهسه لانهی، که ده بنه هۆی گونا، یان به ده بختی، درۆن. "ته نیا حهقیقهتی که ده بیته مایه ی پاکبونهوه، حهقیقهتی تۆیه" بهیلتن له یه قینی مهعنهوی خۆیدا، بۆ حهقیقهت بگه پرین، نه له و زانسته ی که له سه ر بین ماده و بنه ماکانی وه ستاوه و نه له و لۆجیکه ی، که له سه ر پایه ی زانسته "زه نیهت و خود گه ریش، هه ر حهقیقهته" گه واهی ناگایی له هه ر زانسته ی بالاتره له وه ی، که زانسته ئیمه بهس نیه، ده بیست" بوون" ی خۆمان به هه لێزاردنی نازادی خۆمان، به کشان بۆ نیو تاریکی، جیگر بکه یین، به لām له وه ی که نازادی هه لێزاردمان هه یه، به رپرسی نهجامی کاره کانی خۆمانین، ههروه کو چۆن بۆ گونا هه کردن نازادین و گونا هیش ده که یین، خۆمان له رجاوی خودا به گونا هبار ده زانین، هه ندیجار له به خشه کانی خودا نا ئومید ده بین و په ریشانیه کی په نهان که له نازادیمانه وه سه رچاوه ده گری، سه رو دلمانده گری.

"یان نه، یان نه" له رووی نه ده بیسه وه، له ناستیکی به رزدا یسه و له گه ل باشترین به ره می نه ده بی نه لمانی هاوچه رخی خۆی، شایه نی به راورد کردنه.

ده ر وشتا وه تری ن لا په ره کانی کتیبه که، هه رچه نده سهیره، به لām هاوتا به خودی دوو لایه نی کیر که گور، ده فسه ری یاداشتی ییاویکی فیلباز تۆماده کات که باسکی چروپ له جوانی ژن ده خاته پروو، نه و جوانیه خوازا وه ی، که نه گه ر من بتوا م ناگام له ژنیکی جوان بی، خودا وه ندی ش ناگای له به هه شت ده بی" نه م یسا وه فیلبازه، که چیک ی بچکۆ لانه به چنگ دینی، وازی لیدنی و بیه زه بیانه، بیر ده کاته وه" ئومیده وارم که ئیتر هه رگیز نه یمنه وه، کاتی که کچیک هه موو شتیکی ته سلیم کرده، که واته لاوازه، که واته



یان نه وه : ((یان نه، یان نه، کللی به هه شته، نه مه ش و نه وه ش ریگه ی دۆزه خه.)) پی و ابو، که په یمانگه و قه شه مه سیحیه کان، ناتوان قه ناعهت به عه قل بکه ن، کیشه یه ک نیه، نه زمونی دلنیا تر له لۆجیکه یه و قولتین نه زمونی ئیمه یه و، ده لئ که به ی باوه ر بوون به خودا رزگاری زیان مملانییه کی ترسناک، پر ره نج، ناعادیلانه، تیکشکان، نه خۆشی و مردنه و نه گه ر کور ی خودا" مه به ست له مه سیح" ه (وه رگیز) نه بیا وه، تا گونا هه کاغان بخاته نه ستۆی خۆی، زیان بیه وه بو، ته حه مول نه ده کرا، کیر که گور پا به ندبوو به رۆمانیکه کانی نه لمانیا و فه رنه سا و عه قلگه رایی چه رخی رۆشنگه ری به که وتوو

گه شتگیر کردنی هه زی نازاد بکری، سه ر گه رمی تو یژینه وه بوو له خودی مرۆڤه و ده پیرسی ((مرۆڤه به چ مانایه که؟)). رابه رانی لۆسه ری، نه و یان به ییاویکی له خۆبایی هه رزه کار له قه له م ده دا و ریسوا یان کرد. سۆرین به رهن گاریان بۆ وه و، نه م جه ده له در یژه ی کیشا و مه رگ مه و دا ی نه دا. له کتیبی، یان نه، یان نه (1843) داوا له خۆینه رانی ده کات که له نیوان مه سیحدا یه کلا یه نه، یه کیکیان هه لێزین، ههروه ها گالته ی به سیحریازه کانی په یه وانی هه یگله کرد، که دژایه تی دینیان به رز کرد بووه، و ئومیده وار بوون به شیوه یه کی عه قلانی بگه رینه وه بۆ زه وی. ههروه ها ده یوت: نه مه ش و نه وه ش نیه، به لکو یان نه،



باسكال

وا دههاته بهرچاو له دوو جەنگی جیهانیدا که خودا له میژوویدا سەراپووه و پاش سەدسال تۆفانی گومان و کارەسات، سۆزین کیر که گۆری کۆنەپەرست دەرکەوتەو، گەرچی ئینگریستانشیا لیزم کەوتبوە دەست بی باوەرانهو.

1 "luavig holberg (1684-1754) نووسەری دانیمارکی به ره‌چه‌له‌ک نەرویجی، که له شانۆ گەرییه کانیدا لاسایی مۆلیری دە کردەو.

\*سەرچاوه: تفسیرهای زندگی - ویل و اریل دورانت - ترجمه ابراهیم مشعری انتشارات نیلوفر - چاپ سوم - تابستان 1377.

ناشتە کەمی نەبوو، کەنسیە دانیمارکیش، وە کویە کئی له تەنزە کانی مردن مەراسیمیکی ره‌سمی بۆ ساز کرد.

کیر که گۆر لە دەرمارگیری سەدەدی بیستەمدا به کەسایەتیە کئی ئالۆزو نادیار دەر دە کەوت له گەل ئەووی که به سەر جەم مەعریفەو زانستی رۆژگار له کۆپنھاگن ناشنابوو، به لای سەدەیه‌ک له دواي ئەووی که هۆلییرگ "1" رۆشننگەری هیسابووه دانیمارە کەو، باوەرپوون به شەیتان و وحی تەواوی کتیبی پیرۆز "ئینجیل" ی له لایەن خوداوە نەدەو بلاو دە کردەو، ئەو له کاتی کیدا له ماجه‌رای عەشقی خۆیدا، تووشی شکستیکی گەورە بوو، بهو پارەیهی، که به مەرات بردبووی، رۆژگاری دەگوزەراند، به پەپه‌روی له مەسیح و عەزی دەدا، گەرچی ره‌فتاری له گەل رکه‌بەرە کانیدا، زۆریش مەسیحیانه نەبوو، له گەل هەموو ئەم کەمو کورپیانە شدا، ململانییه‌ کئی دلگێرانهی به سەر لاوازییه جەستەیه‌ کان و ترسه نایینه‌ کان و ئەندیشه و رۆژینه‌ ره‌ کان، بۆ فەیلە سوفانی ئینگریستانشیا لیزم به جیه‌یشت، ئەو سودی له پەشو کای و پەڕێشانیە کانی پاسکال و دۆزینەو کانی دیکارت وەرگرت و چەمکە کانی گوناھەو پەشو کان، هەروەها چەمکی ناگایی، هەروە کۆ سەرچاوه‌ی خودایی و ئەزمونی حەقیقەت، ریکخست و تۆمار کرد.

کاریگەری کیر که گۆر به نادیارای مایه‌و، تا ئەو کاتە ی له سالانی (1909-1914) دا کتیبه‌ کانی وەرگیرایه سەر زمانی ئەلمانی، گەرچی له و کاتە شدا گریمانەو شیمانە کانی لە بواری فەلسەفەو رووداوه‌ کانی ئەوروپادا، جیگە ی دوودلی بوو له سالی (1859) دا داروین هەلبژاردنی سروشتی، کردە ئەلتەرناتیفی ئیراده‌ی خوداوە نەد له سروشتدا و له سالی 1889 زەردەشتی نیچە (زەردەشت وای وت - و) راگه‌یانند که "خوداوە نەد مردو".

هەموو شتیکی لە دەستداوه بۆ یایو، گوناھە ساتیک دور، بۆژن، بەبەها بوونە، دلەم نایدت که پەپه‌ندی خۆم له وانیه له گەل ئەو دا بهیتمەو هەبیر، ئەو بۆنی خۆی لە دەستداوه، ئەم قسانە یادگاری ریزین ئۆلسن بی، به‌هەر شیوه‌یه‌ کئی، ئەگەر ئەو کتیبی (یان ئەم، یان ئەو) ی خۆیندیته‌و، دەتوانین تیگه‌ین که بۆچی ئیتر ناتوانی تەحەمولی دیداری سەر لەنوی کیر که گۆر بکات.

ئەم کتیبه‌ کۆمەلی دۆزمنی نوی و هەراو زەنایه‌ کئی زۆری بۆ نوسەرە کە ی بەدیاری هینا، ئەو له کۆپنھاگن به "یان ئەم یان ئەو کیر که گۆر" به‌ناوبانگ بوو، دەیزانی که رۆژنامە سانی پایتەخت به نایه‌ کە ی ئەو پیدە کەنن، به لایم لیگه‌را تا به ناسودە یی له زەلکای خۆیدا جیگه‌رییت، ئەگەرچی خۆشی رۆژنامە ی هەبوو، له گەل ئەمە شدا دەپوت که "خراپترین پیشە بۆ مرۆف، که خوداش پیی ناخۆشە، پیشە ی رۆژنامە نوییه، به لای ئەو و هەروە پەریزی له رۆژنامە کان له خۆبە دوورگرتن له کەول به گرنگت دەزانی.

رۆژی (2) ئۆکتۆبەری 1855 که دواھەمین بەشی میراتیە کە ی باوکی له بانکوەر گرتبوو، دەگه‌رایه‌و ماله‌و، قاچە کانی له ئیشکەوت گواستیانەو بۆ نەخۆشخانە، له نەخۆشخانە دا نازارە کانی خۆی به خەیاالی ناسمانی نارامدە کردەو، ئەمە ی به پەرس تیاریه‌ که وت "هەست دەکەن بوومە فریشتە و بالمدەر کردو، له راستیدا دەبوایه وایی، که لەسەر هەروە کان دابنیشم وابلیم" هاللویا، هاللویا، هاللویا...! خۆشحالم که دەمرم کیر که گۆر له 11 تشرینی دووهمی 1855 و لە تەمەنی چل و دوو سالییدا، کۆچیدوایکرد، چاوپۆشی له دواھەمین رۆره‌سمی نایینی خۆی کردبوو، چونکە نەیدەو یست قەشە یه‌ک ئەووی بۆ ئەنجامبەدات، هیچ قەشە یه‌ کیش نامادە ی رۆره‌سمی